

Nr 1131

Av herr **Lindblad**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående godkännande av fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen.

Bakom det icke-spridningsfördrag som nu förts fram till ratificering ligger åratals förhandlingar. De två supermakterna har varit huvudagerande, och i realiteten har de också bestämt nästan allt av utformningen. De två har i snart ett årtionde förklarat att det är viktigt att inte ytterligare stater skaffar kärnvapen. Storbritannien har spelat en liknande men mindre aktiv roll. De två övriga kärnvapenmakterna, Frankrike och Kina, anser sig inte böra delta i detta sammanhang, och de har heller inte befattat sig med det partiella provstoppsavtalet från år 1963.

Icke-spridningsfördraget syftar till att ge kärnvapenmonopol till de stater som i dag har dessa vapen. Detta är ett globalt önskemål i den mån en begränsning och låsning av antalet kärnvapenstater minskar riskerna för att kärnvapen skall komma till användning vid konflikter.

För enskilda kärnvapenlösa stater kan saken te sig annorlunda. Skall de stater som hade kärnvapen 1967 få behålla dessa enligt eget gottfinnande samtidigt som övriga stater förpliktar sig att under 25 år avstå från sådana vapen? En rad nationer har såväl vid förhandlingarna i Genève som i behandlingen inom FN gjort invändningar mot ett avtal som ensidigt lägger förpliktelser på nu kärnvapenlösa stater — vilka får sin framtida säkerhetspolitiska handlingsfrihet beskuren utan att erbjudas något i stället.

Om dessa stater inte undertecknar avtalet kan detta bli verkningslöst på det område avtalet gäller. Avtalet får reell betydelse endast om det leder till att någon stat, som vid en tidpunkt finner nationella skäl tala för kärnvapenanskaffning, avstår av hänsyn till att den ratificerat fördraget. Stater, som inte har resurser för anskaffning eller som av andra skäl ändå avstår från att starta tillverkning, blir däremot tämligen ointressanta i sammanhanget. (Här bortses från positiva verkningar i andra avseenden, närmast från vad föredragande statsrådet formulerar så: "Fördragets största värde synes mig ligga i att det kan gynnsamt påverka det internationella klimatet och skapa bättre förutsättningar för fortsatta internationella nedrustningsöverenskommelser, framför allt på kärnvapenområdet.")

De svenska delegationerna i Genève och FN har till en del, men klart

mindre än flera andra kärnvapenlösa stater, förklarat att ett icke-spridningsavtal bör innebära förpliktelser också för kärnvapenstaterna, utöver att de avstår från att leverera kärnvapen till nu kärnvapenlösa.

Enklast kan man kanske formulera kritiken så att kritiska stater ansett att om kärnvapenstaterna skall tillerkännas monopol på innehav och därmed möjlig användning av kärnvapen, så skall de bara kunna nyttja kärnvapen mot varandra. Endast kärnvapenstater bör riskera att utsättas för kärnvapenhot. En kärnvapenlös stat som upplever att en kärnvapenstat använder sina kärnvapen som politisk-militärt påtryckningsmedel kan inte gärna finna icke-spridningsavtalet rimligt.

De kärnvapenlösa har starka skäl för ett gemensamt krav om att avtalet, som ensidigt riktas mot dem, förenas med någon form av förpliktelser från kärnvapenmakterna att inte använda sin monopolställning i relationerna till kärnvapenlösa.

För tio år sedan hade ett icke-spridningsavtal varit otänkbart. De officiella strategierna hos stormakterna baserades då så öppet på kärnvapen-användning att inga stater som kalkylerade med risken att dras in i en stormaktskonflikt skulle ha varit villiga att tillerkänna de förra kärnvapenmonopol. De nya strategierna vid 1960-talets början, särskilt den s. k. McNamaradoktrinen, försköt kärnvapnen i så måtto att de inte räknades som självklara vapen i varje större konflikt. Tvärtom blev önskemålet att höja "kärnvapentröskeln" en central tanke, och konventionella styrkor bedömdes på nytt som säkerhetspolitiskt mycket viktiga. Att inte förfoga över kärnvapen blev inte ett så allvarligt handikapp som man bedömde utifrån 1950-talets doktrinutveckling. I och med att supermakterna medvetet strävade efter att i det längsta hålla tillbaka kärnvapnen fanns grundvalen för påtryckningar på andra stater att inte skaffa sådana vapen. Nedrustningskonferensen kunde mot bakgrunden av detta nästan helt inriktas på frågan att hindra kärnvapenspridning.

Därmed är också uppenbart att spridningsförbudet under inga förhållanden får leda till att supermakterna, efter det att kärnvapenlösa stater förpliktat sig att avstå från kärnvapen, återfaller i doktriner närmare 1950-talets. Inrikespolitiska skäl, t. ex. statsfinansiella, kan fresta dem att minska konventionella stridskrafter för att i stället ge något ökat utrymme för planerade fall av kärnvapeninsats. Militärt kan frestelsen ligga i att 1960-talet givit ytterligare exempel på hur svårt även en stormakt kan ha att med konventionella vapen föra krig på främmande territorium och mot folk med hög stridsmoral. De pågående försöken att hindra kärnvapenkapplöpning på ytterligare en nivå, antirobotrobotar som riskerar den terrorbalans som består i att båda parter kan tillfoga varandra oacceptabla förluster, berör knappast denna problematik. Det är en fråga om su-

permakternas strategi gentemot varandra, medan problematiken kring icke-spridningsavtalet väsentligast rör supermakternas agerande gentemot kärnvapenlösa.

Icke-spridningsavtalet har stått högt på supermakternas proklamerade önskelista. Det kan då frågas om de kärnvapenlösa kunnat använda detta till att få mer bestämda utfästelser från supermakterna. När avtalet är i kraft har de kärnvapenlösa svårare att hitta ett medel för att söka påverka de stora. Argumentet för att acceptera avtalet utan konkret motprestation från kärnvapenmakterna är att dessa då tydligen hellre avstått från att medverka till ett avtal, och därmed skulle ingen verka för det globala intresset av kärnvapenbegränsning.

Avtalet är 25-årigt; däremot skall efter fem år en konferens inkallas där rimligen kärnvapenstaternas motprestation måste kunna redovisas. Har inget skett för att minska kärnvapenmonopolets fördelar, utan dessa i stället blivit ännu mer påtagliga, måste man utgå från att de kärnvapenlösa i samverkan överväger aktioner gentemot avtalet.

Sverige

Den här aktuella propositionen säger att "genom en svensk ratifikation av icke-spridningsfördraget sanktioneras internationellt sett statsmakternas beslut att inte anskaffa kärnvapen". Propositionen hänvisar till riksdagens godkännande 1968 av regeringens bedömning att det f. n. inte ligger i vårt lands säkerhetspolitiska intresse att anskaffa kärnladdningar. "Den inskränkning av vår handlingsfrihet, som en anslutning till icke-spridningsfördraget innebär, går inte utöver statsmakternas nyssnämnda beslut. Ehuru anslutningen givetvis bör syfta till att ha varaktig verkan må erinras om att fördraget kan uppsägas med tre månaders varsel om fördragspart finner 'att extraordinära händelser, sammanhängande med det ämne som avhandlas i detta fördrag, har äventyrat dess högsta intressen'."

Det kan diskuteras huruvida icke-spridningsavtalet för Sveriges del går utöver statsmakternas beslut 1968. Avtalet innebär en 25-årig bindning vid en linje, såvida inte "extraordinära händelser" motiverar uppsägning av avtalet. 1968 års beslut gällde "f. n.". Fjolårets beslut var en ändring i förhållande till den tidigare linjen, utstakad knappt nio år tidigare och innebärande handlingsfrihet. 1968 års bedömning byggde på säkerhetspolitiska bedömningar, där särskilt den höjda kärnvapentröskeln och därav följande högre värdering av de konventionella vapnens fredsbevarande effekt betonades.

Tyvärr missas detta samband i den oftast citerade delen av ifrågavarande avsnitt hos 1965 års försvarsutredning, vars uttalande låg till grund

för såväl proposition som riksdagsbeslut 1968: "Sammanfattningsvis vill försvarsutredningen framhålla som sin bedömning att det inte ligger i vårt lands säkerhetspolitiska intresse att anskaffa kärnladdningar. Om utvecklingen på lång sikt skulle leda till att kärnvapnen blir ett normalt inslag i små nationers stridskrafter kan frågan om svenska kärnladdningar komma i ett annat läge."

Det är alltså snarare småstaternas agerande än stormakternas som här förklaras bestämmande för svensk inställning till kärnvapen. Det är en tankegång som inte riktigt rimmar med de normala förutsättningarna för svensk säkerhetspolitik. Om en rad utomeuropeiska och kanske också europeiska länder utanför allianserna skulle skaffa kärnvapen så ökar det inte i sig skälen för svensk anskaffning, eftersom svensk säkerhetspolitik nästan uteslutande baseras på motståndskraft mot påtryckningar från stormaktsblocken i vår del av världen. Behoven hos oss står i samband med den sannolika hotbilden i Norden, och där blir den viktigaste kärnvapenfrågeställningen hur man bedömer förändringarna i supermakternas kärnvapendoktriner i fråga om territorier av Sveriges typ. Men självfallet kan kärnvapenanskaffning hos andra småstater indirekt påverka oss, ty deras agerande skulle kunna bidra till att stormakterna återföll i strategier mer i stil med 1950-talets där kärnvapnen dominerade.

Sveriges säkerhetspolitiska intresse och ett globalt intresse av begränsning av antalet kärnvapenstater sammanfaller, därest icke-spridningsfördraget får bred anslutning — särskilt innefattande de stater som har eller kan få teknisk-ekonomiska resurser för kärnvapenframställning — och därest kärnvapenstaternas handlande talar för små eller minskande risker för kärnvapenhot mot stater utan kärnvapen.

Sverige bör därför verka för att fördraget får så stort reellt innehåll som möjligt. En starkare betoning av att avtalet binder oss för lång tid, medan vårt hittillsvarande agerande endast gällt de närmare åren, skulle betyda att Sverige uttalar att anslutningen till fördraget innebär ett aktivt bidrag, en "uppoffring" om man så vill. Om fördraget äventyras, genom åtgärder från kärnvapenlösa undertecknare eller genom kärnvapenmakternas agerande, måste vederbörande ta in bilden att Sverige därmed är ett av de länder som tvingas ompröva sin inställning i fråga om kärnvapenbehov.

Om nämligen Sverige och en rad andra stater med tekniskt kunnande förklarar att avtalet inte i sig påverkar deras politik utan att denna är densamma vare sig avtalet gäller eller inte, så blir argumentet för andra att ta hänsyn till fördraget och dess anda mindre än eljest skulle vara fallet.

En stat som går emot avtalet och skaffar sig kärnvapen kan säga att risken för spridning till ytterligare stater är obefintlig om övriga tänk-

bara stater förklarat sig avstå vare sig avtalet består eller inte. Kärnvapenstaterna å sin sida kan säga sig att om avtalet inte låser någon stat vid en annan linje än den självant skulle följa, så blir det mindre angeläget än det annars skulle vara att inför konferensen fem år efter avtalets ingående kunna redovisa några egna uppoffringar.

Med hänvisning till ovanstående hemställes, att riksdagen vid ratificeringen av icke-spridningsfördraget skall uttala att den förpliktelse om 25 år som Sverige därmed åtar sig sträcker sig längre än vad riksdagen 1968 uttalade i fråga om svensk kärnvapenpolitik.

Stockholm den 2 december 1969

Hans Lindblad (fp)